

LA CAPELLA DE SANT JORDI DE CALONGE

ALBERT VILAR i MASSÓ

El terme parroquial de Calonge, a part de l'església principal, dedicada a sant Martí i que es troba al nucli urbà, compta amb altres recintes religiosos. Un d'aquests és la capella del Comtat de Sant Jordi. Aquesta

Vista exterior de l'ermita del Comtat de Sant Jordi, que va ser beneïda el 13 de setembre de 1953. Les obres de l'immoble s'havien iniciat el mes d'abril de 1951. Abans d'aquesta ja n'hi havia una altra, però no ha estat possible poder-la documentar fotogràficament.

església, que és més una capella amb caràcter d'ermita, es troba al sector de Treumal, en direcció a Castell-Platja d'Aro, a la zona anomenada Comtat de Sant Jordi. És per aquesta raó que la capella porta aquest nom.

El nom de Comtat de Sant Jordi es deu al madrileny Vicente Bayo y Sánchez de San Agustín, que tenia aquest títol nobiliari d'origen pontifici, en adquirir una enorme finca en aquest sector de Calonge. Aquesta finca agafava el que actualment ocupa entre d'altres edificis, per fer-ho més entenedor, l'antic quarter de la Guàrdia Civil i els hotels Park Hotel Sant Jordi i Cap Roig. Bayo va rebre el títol de comte de Sant Jordi de part del Pare Lleó XIII, el 1888⁽¹⁾.

En adquirir aquella immensa finca, el comte de Sant Jordi va decidir erigir una capella. Així, a finals del mes d'abril –unes fonts parlen del dia 23 i d'altres, parlen del dia 26- de 1908 es va posar la primera pedra de l'esglesiola. El recinte religiós es va construir en una de les primeres urbanitzacions (en aquells moments es deien colònies) de la costa. La seva ubicació era concretament a la zona que ocupa actualment el Park Hotel Sant Jordi, al costat mateix de l'antic restaurant Condado San Jorge, que és l'edifici que hi ha actualment sobre la piscina del recinte hoteler.

Així ho explicava Francesc Montsalvatge el 1909: "Iglesia de la colonia que el Condado San Jorge ha fundado en el lugar de Cap Roig, distrito municipal de Calonge y término parroquial de Santa Maria de Fanals, obispado y condado de Gerona. Con asistencia de las autoridades de la comarca y numeroso gentío, se puso la primera piedra el día 26 de abril del año 1908, siendo bendecida por el señor cura-párroco de Palamós, asistido del vicario de la mencionada villa y de los párrocos de Calonge y San Juan de Palamós."⁽²⁾

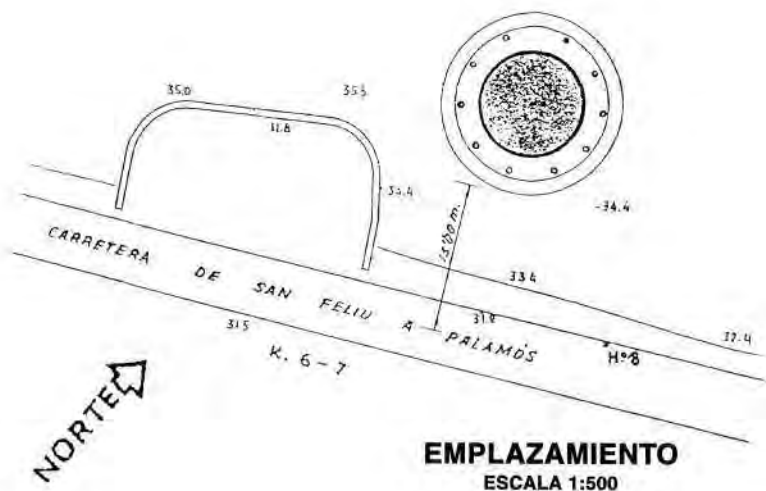
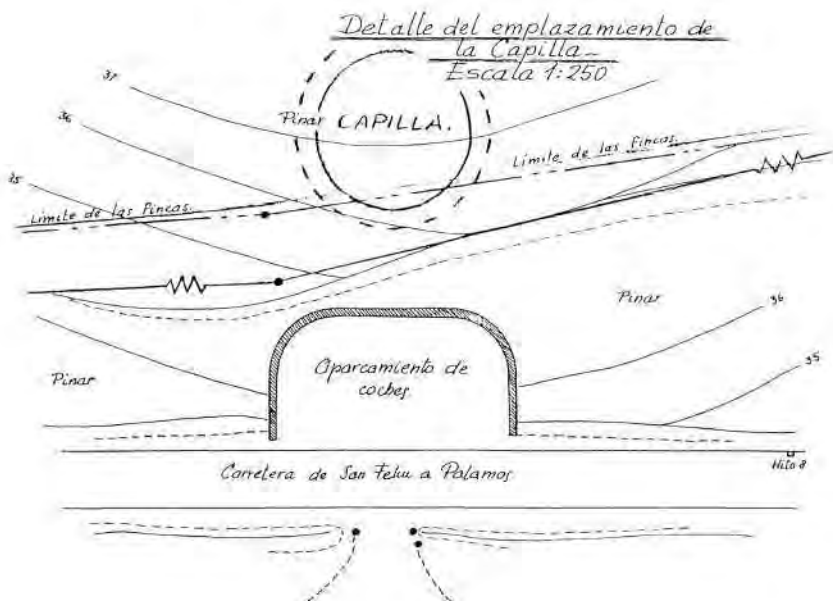
Pel que deia Montsalvatge, en aquells moments la capella es trobava en el terme parroquial de Fanals, que és el de l'actual de Platja d'Aro. Però, durant la col·locació de la primera pedra, no va assistir-hi el rector de l'esmentada parròquia. Cosa que, inicialment, no s'acaba d'entendre. Però, per contra, hi van anar els rectors de Calonge, Palamós i Sant Joan de Palamós. El rector de Calonge era Miquel Serra⁽³⁾, mentre els de Palamós i Sant Joan de Palamós, Carles Geronès i Josep Orri⁽⁴⁾, respec-

(1) Arxiu Secret del Vaticà, secció Breus, Registre 5.868, ff 595-601.

(2) MONTSALVATGE FOSSAS, Francesc, *Nomenclator històric*, Olot, 1909, Volum XVII, p 112. La referència de Montsalvatge també apareix en el llibre *Ermites i santuaris de la diòcesi de Girona*, de Josep Maria Marquès, Girona, 2000.

(3) AYMAR, Jaume, "L'església parroquial de Sant Martí de Calonge", *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, Número 1, Institut d'Estudis del Baix Empordà, Girona, 1982.

(4) TRIJUEQUE, Pere, *Palamós*, Ajuntament de Palamós, 2000, pp 159 i 162.

Emplaçament inicial de la capella del Comtat de Sant Jordi, a dalt, i situació definitiva, segons el projecte presentat a l'Ajuntament de Calonge, a sota. (Arxiu Diocesà de Girona i Arxiu Municipal de Calonge, respectivament).

tivament. D'altra banda, segons un acta de l'Ajuntament de Calonge, la primera pedra es va col·locar tres dies abans, és a dir, el 23⁽⁵⁾.

D'aquesta capella no se sap gaire cosa. A més, no existeix cap fotografia de com era. Les úniques referències que han explicat persones que la van veure és que era un edifici petit i que es trobava a la zona que ocupa actualment el Park Hotel Sant Jordi.

Durant la Guerra Civil Espanyola, el restaurant Condado Sant Jorge es va convertir en el quarter dels milicians de Calonge, i alguns dels seus integrants recorden que hi havia un petit edifici al costat que utilitzaven com a magatzem. En resum, molt poca informació al respecte. La benedicció de la capella es va fer dos anys més tard, després que el bisbe de Girona, Francesc de Pol i Baralt, en data 18 d'abril va autoritzar-ho al rector de Calonge⁽⁶⁾.

A finals de juny de 1910 va morir el comte Vicente Bayo⁽⁷⁾. El va succeir el seu nebot, Enrique Bayo y Timmerhans, ja que no va tenir fills, després que rebés l'autorització del Pare Pius X l'any 1911⁽⁸⁾ per poder portar l'esmentat títol nobiliari. Segons el seu testament, Bayo volia ser enterrat al cementiri del santuari de Sant Jordi, on també s'havien de portar les despulles dels seus pares i germans, que es trobaven enterrats a Madrid, ciutat d'on era originari. Però la cosa va quedar en un punt mort⁽⁹⁾. El 1944, el segon comte de Sant Jordi va decidir arrendar les finques. I, un any més tard, va informar el Bisbat de Girona que no es faria el panteó. Ho va justificar per dificultats d'ordre legal i sanitari, encara que la raó de fons no era altra que la presència d'un cementiri seria contraproduent per als fins turístics que donava la zona⁽¹⁰⁾.

Com a contrapartida, Enrique Bayo va decidir atorgar 10.000 pessetes per habilitar la construcció d'una capella o santuari a la finca. Aquests diners es van invertir en la capella, que gestionava una fundació. L'administrador de la fundació era el rector de Calonge⁽¹¹⁾.

En aquells moments, la finca estava subarrendada a Explotaciones Litoral, SA. El seu gerent era Francesc Pujol i Mas⁽¹²⁾. Pujol, per treure més

(5) Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Calonge, Ple 27 d'abril de 1908.

(6) Arxiu Parroquial de Calonge. Escrit del bisbe Francesc de Pol i Baralt, 18 d'abril de 1910.

(7) Arxiu Diocesà de Girona, Secretaria de Cambra, Béns Immobles, Diversos (Comtat de Sant Jordi 1909-1963). Hi ha còpia del testament del comte Vicente Bayo.

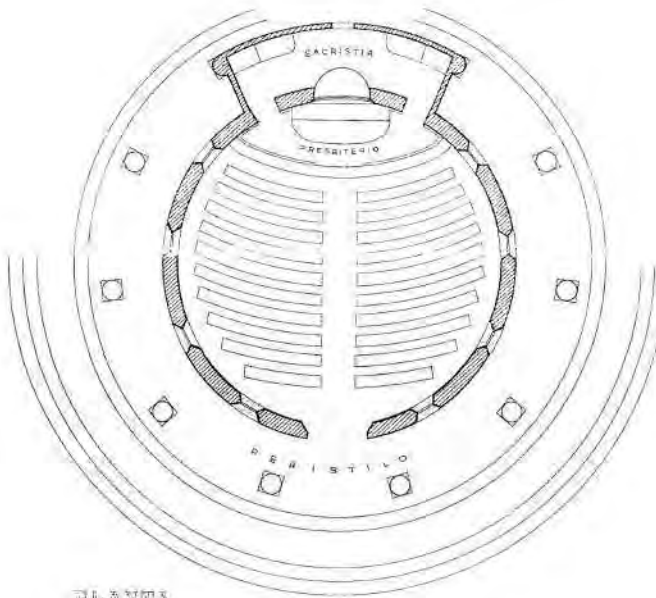
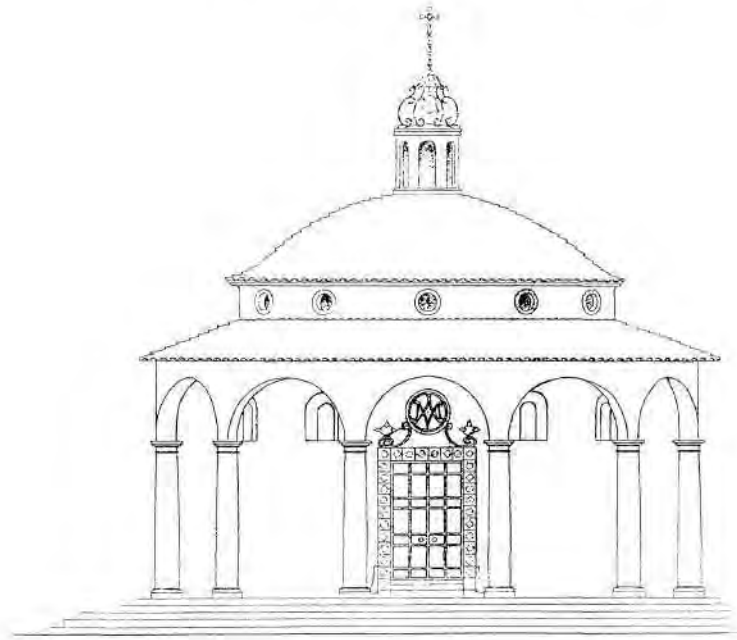
(8) Arxiu Secret del Vaticà, secció Breus, registre 5.868, ff 595-601. Arxiu Diocesà de Girona, expedient Comtat de Sant Jordi.

(9) Arxiu Diocesà de Girona, expedient Comtat de Sant Jordi.

(10) Ídem.

(11) Ídem.

(12) Ídem.

Dibuix de l'edifici religiós, tant de l'exterior com de la planta, segons el projecte redactat per Guillem Cosp.

Col·locació de la primera pedra de la nova ermita del Comtat de Sant Jordi. L'acte va anar a càrrec de l'ecònom de la parròquia de Calonge, mossèn Joan Cros i Font. (Foto: Arxiu Privat de Joan Cros).

El doctor Josep Maria Morera beneeix la nova capella del Comtat de Sant Jordi. Es pot veure l'escultura d'albastre de l'arquitecte Rebull que presideix l'altar. (Foto: Arxiu Privat de Joan Cros).

Primera missa al nou recinte religiós a càrrec de l'ecònom de Calonge. La missa encara es feia amb el capellà d'esquena als feligresos. (Foto: Arxiu Privat de Joan Cros).

profit a la zona costanera va decidir, per pròpia iniciativa i veient el mal estat de la capella existent, fer-ne una de nova a l'altra banda de la carretera de Palamós a Platja d'Aro, en una finca de la seva propietat. El gerent de l'empresa va entrar el projecte amb els plànols de la nova capella al registre municipal de Calonge el mes d'abril de 1951. La seva finalitat quedava clara en l'escrit de presentació: "...La realización de este proyecto tiene por objeto, a parte de un deber como propietarios del Condado, exteriorizar el afan de embellecer nuestra Costa Brava y dotarla de una mayor facilidad para que los fieles puedan ejercitar sus deberes religiosos..."⁽¹³⁾.

El projecte de l'obra va anar a càrrec de l'arquitecte Guillem Cosp i Villaró (Barcelona, 1915). Segons Cosp, li van encarregar la redacció de l'església després que s'haguessin consultat a tres o quatre arquitectes més. "Va ser com un concurs particular", va recordar. La principal peculiaritat de l'edifici, que està fet amb materials senzills, no és altra que la

(13) Arxiu Municipal de Calonge, expedient de construcció d'una capella al Comtat de Sant Jordi, 1951.

Alguns dels vitralls que es poden contemplar a l'ermita.

seva forma circular. Una cosa gens normal ni corrent en aquests indrets. Cosp va projectar un edifici rodó perquè, en trobar-se enmig d'una pineda, fos igual des de qualsevol punt. "És un concepte purament artístic", va manifestar l'arquitecte.

En la memòria del projecte s'intenta justificar l'estructura: "Hemos adoptado la forma circular por creerla la más conveniente a la superficie exigida y no obtener, por este motivo, la reducción de otra forma que exige mayor desarrollo... Simbólicamente es también la más cargada de sentido... Si aparte de la razones y ejemplos citados, tenemos en cuenta el emplazamiento aislado en pleno monte, veremos la significación y

Escultura de Sant Jordi, obra de Joan Rebull. És una peça d'alabastre de gran valor.

conveniencia de una forma que es igual por todos lados, y que hace accesible desde todos los caminos..."⁽¹⁴⁾.

La primera pedra de la nova capella de Sant Jordi es va col·locar el diumenge 29 d'abril de 1951, a partir de dos quarts d'onze del matí⁽¹⁵⁾. L'acte va anar a càrrec de l'ecònom de Calonge, mossèn Joan Cros i Font (Les Preses, 1913), que ocupava aquesta plaça des de l'any 1946⁽¹⁶⁾. Després de posar la primera pedra es va fer una missa allà mateix⁽¹⁷⁾. Entre els escolans presents hi havia Joan Prohias i Ramon Cros. I el 13 de setembre de 1953 va tenir lloc la seva benedicció, que va anar a càrrec, del doctor Josep Maria Morera i Sabater, degà de la Rota Romana, ja que aquells dies passava uns dies a casa del rector de Calonge⁽¹⁸⁾. Morera, que era natural de Calonge, va ser durant molts anys vica-

(14) Ídem.

(15) Escrit de presentació del projecte a l'Ajuntament, Francesc Pujol i Mas, 25 d'abril de 1951.

(16) Mossèn Joan Cros va ser rector de Calonge fins el 1959, en què va ser substituït per mossèn Pere Surribas. Cros va venir a Calonge, arran dels precés del bisbe, com a regent de la parròquia. El 1950 va ser nomenat ecònom i en virtut de les oposicions del mes de febrer de 1956 va prendre possessió del càrrec de rector de Calonge. De la seva estada a Calonge, en què es van fer moltes obres a l'església, destaca la construcció de la nova rectoria, al costat de l'església parroquial (Arxiu Parroquial de Calonge, Llibre de l'Obra).

(17) Joan Cros.

(18) Ídem.

Estat actual de la capella del Comtat de Sant Jordi. L'altar apareix canviat perquè el mossèn faci la missa de cara al públic, seguint els acords del Concili Vaticà II.

ri general de l'Arquebisbat de Barcelona. Seguidament a la benedicció, mossèn Cros va oficiar la primera missa. El calze amb què es va celebrar l'ofici va estar donat pel canonge Morena⁽¹⁹⁾. En els Goigs de lloança de Sant Jordi de Calonge, d'Antoni Fortuny, es diu: "On el cel és fi i puríssim / i el cel blau del mar és més blau / us preparava l'Altíssim / estoig de serena pau / i la vila de Calonge / hi establí Comtat d'honor..."⁽²⁰⁾.

La nova capella de Sant Jordi, segons el projecte, fa quasi 14 metres de diàmetre exterior, tenint en compte el peristil, amb una superfície global de 150 metres quadrats. El diàmetre interior és de 9,4 metres. Això fa que

la capacitat de la nova capella, a part del presbiteri, tingui una capacitat per a 140 persones. A la part oposada de l'entrada hi ha la sagristia, que ocupa 11 metres quadrats. El peristil, la galeria amb 8 columnes que dóna la volta a l'edifici, es va fer, sobretot, per evitar un pas bruscat del camp a l'interior de l'ermita. Tampoc es pot oblidar la seva funcionalitat, ja que serveix de soplai en cas de mal temps⁽²¹⁾.

L'edifici està fet amb materials corrents, seguint el criteri de "simplicitat y economia", segons es diu en el projecte. Així, els murs i

(19) SURRIBAS, Pere, "El nostre comtat de Sant Jordi". Programa de la festa major de Calonge, 1994.

(20) Ídem.

(21) Arxiu Municipal de Calonge, Expedient del projecte, Memòria.

les columnes estan fets amb obra de fàbrica, amb un revestiment de calç blanc; teules de la zona, i les aplicacions com capitells, bases, motlures i marc de la porta són de terra cuita. La part interior està projectada amb pintures imitant marbres directament sobre les parets. La coberta és una cúpula rebaixada⁽²²⁾.

Per donar llum a l'interior hi ha nou finestres rodones amb vitralls. Els vitralls, dels quals no es coneix l'autor, representen diversos personatges de l'Església, a excepció del que hi ha sobre la porta, que escenifica l'escut de Sant Jordi (una creu vermella sobre un fons blanc). De la porta cap a l'esquerra, els vitralls representen Sant Ramon Penyafort, Sant Llorenç, Sant Isidre Llaurador i Sant Josep. I de la porta cap a la dreta, Santa Bàrbara, Sant Francesc de Paula, Sant Pere Pescador i la Maria de Déu del Carme.

Però, sens dubte, l'element més important de la capella amb caràcter d'ermita és l'escultura de Sant Jordi, obra de l'escultor Joan Rebull (Reus, 1899-Barcelona, 1981). L'escultura és un molt bon exemple de la creació de Rebull, que era un amant de la forma pura sense detalls, seguint la línia de l'art egipci, mesopotàmic i grec. Rebull està considerat una de les figures clau de l'escultura realista catalana del segle XX. Un aspecte a destacar de les seves creacions és la desproporció de mans i peus de la resta del cos⁽²³⁾. L'escultura va ser feta per Rebull al seu taller de Barcelona. Mossèn Cros va acompanyar diverses vegades Pujol fins a Barcelona per veure l'evolució de l'escultura de la nova capella de Sant Jordi⁽²⁴⁾. L'escultura es va acabar, segons consta a la mateixa base de l'obra, el mes de setembre de 1953.

Es comenta que Salvador Espriu, en veure l'escultura, va quedar meravellat per la seva bellesa, "imatge de rostre jove i aura nova" —diuen els Goigs—, i va escriure un poema. Aquest poema diu: "Senyor Sant Jordi / Patró / Cavaller sense por / guarda'ns sempre / del crim / de la guerra civil / Allibera'ns dels nostres pecats / d'avarícia i enveja, / del drac / de l'ira i de l'odi / entre germans, / de tot altre mal / Ajudan's a merèixer / la pau / i salva la parla / de la gent catalana."⁽²⁵⁾

L'any 1955, Enrique Bayo va morir sense fills ni testament del seu llegat. Per això, segons el testament del primer comte, la finca de Calonge va passar a ser propietat del Bisbat de Girona⁽²⁶⁾. I cinc anys més tard,

(22) Ídem.

(23) Diari *El Punt*, edició Tarragona, 17 de gener de 1997. Ídem, 21 d'octubre de 1998. Ídem, 23 d'octubre de 1998. Ídem, 27 de gener de 1999.

(24) Joan Cros.

(25) SURRIBAS, Pere, "El nostre Comtat de Sant Jordi". Programa de la festa major de Calonge, 1994.

(26) L'acta de cessió de la finca Comtat de Sant Jordi al Bisbat es va fer el 17 de maig de 1958 (Arxiu Diocesà de Girona, expedient Comtat de Sant Jordi)

E. Jou p
1979

Dibuix de l'ermita fet el 1979 pel mossèn Esteve Jou i Parès, que va ser rector de Calonge entre els anys 1939 i 1941.

Francesc Pujol va oferir al Bisbat la compra de la finca per quatre milions de pessetes. A aquesta quantitat, però, demanava uns descomptes, la qual cosa la quantitat final era de 2.550.000 pessetes. Entre els descomptes, Pujol hi posava la construcció de la capella, valorada en 200.000 pessetes. Inicialment, el gerent d'Explotacions Litoral SA havia taxat l'immoble en 600.000 pessetes, però finalment ho va deixar en 200.000, però traient-ne l'escultura de Rebull. El Bisbat va proposar-li que li cedís la capella gratuïtament⁽²⁷⁾.

(27) Arxiu Diocesà de Girona, expedient Comtat de Sant Jordi.

Al final, el Bisbat va vendre la finca a Pujol i va adquirir la capella i la finca, que ocupa uns 500 metres quadrats, per 200.000 pessetes. L'adquisició es va concretar en la carretera d'accés a l'immoble, la plaça que li dóna la volta, el solar i l'edifici capella amb el seu ornat i decoració, bancs, altars, cortinatge... I d'una manera especial l'escultura de sant Jordi⁽²⁸⁾. Amb la compra de la capella, el Bisbat va estalviar-se les despeses de construir una capella, cosa a la qual estava obligat d'acord amb les clàusules fundacionals del llegat⁽²⁹⁾. A més, la vella capella estava un tan mal estat que era impossible reconstruir-la. El bisbe Cartaña, amb els diners obtinguts, va poder realitzar el seu volgut projecte d'acabar la façana de la Catedral de Girona⁽³⁰⁾.

Segons l'inventari de la capella realitzat el 23 d'agost de 1960 pel rector de Calonge mossèn Pere Surribas i Garrofer (Figueres, 1925-Calonge, 2000), a l'immoble hi havia: un altar de pedra amb ara, imatge en marbre blanc de Rebull, un crucifix de talla, sis candelers de llautó, sacres, catorze bancs de sis i cinc places, tres tovalles de fil per a l'altar, una catifa, una credença, dos reclinatoris, dues cadires, dos vasos esmaltats, un rústic confessionari, un penjador, una gerra per rentar les mans, una canadella i una casulla verda amb maniple i estola. Dos dies més tard, el rector va completar la informació de l'inventari recordant que a més hi havia una campana exterior, que provenia de l'antiga capella. Com també, encara que ja no hi era, un calze de plata amb caps de fusta, casulles, trenta metres de catifa d'espart i una safata d'aram amb l'esfinx de sant Jordi⁽³¹⁾.

L'any 1955, el bisbe va decidir invertir 2.000 pessetes que sobraven de la Fundació Sant Jordi en l'adquisició del parallamps de l'església parroquial. Set anys més tard, la família Roura-Solés van obsequiar a la parròquia amb 3.000 pessetes per a la compra de la campana de Sant Jordi. El 1964, es van fer diverses obres de millora de la capella, tant de paleta com de lampisteria, que van tenir un cost de quasi 11.000 pessetes. L'any següent es van continuar les obres amb la reforma de l'altar major, que va costar 14.000 pessetes. Per sort, el 1968, una família molt devota de Sant Jordi va donar a la parròquia de Calonge 15.000 pessetes. L'any

(28) Ídem, Contracte de compra venda, bisbe Josep Cartaña i Inglés i Francesc Pujol i Mas, 19 d'agost de 1960.

(29) Segons el llegat del comte Vicente Bayo, la Fundació tenia cinc grans objectius: construir una capella; celebrar l'aniversari de la mort del comte, el 28 de juny; fer una missa diària pel comte i tots els Bayo; organitzar tres festes religioses senyalades en el testament, i celebrar una festa popular amb sardanes.

(30) SURRIBAS, Pere, "El nostre Comtat de Sant Jordi". Programa de la festa major de Calonge, 1994.

(31) Arxiu Diocesà de Girona, expedient Comtat de Sant Jordi.

1972 es van fer noves d'obres de millora de l'esglesiola, amb un cost de quasi 19.000 pessetes, i, al mateix temps, es van instal·lar ventiladors, que van costar 2.432 pessetes⁽³²⁾.

La capella de Sant Jordi de Calonge apareix en diversos llibres fets per escriptors catalans. Així, Josep Pla, l'escriptor de Llofriu, en fa esment el 1973: "El Comtat de Sant Jordi –les terres del comtat– pertanyen avui a Francesc Pujol i Mas. Sobre elles i les colindants s'ha edificat una urbanització de gran volum i d'una rara qualitat... En l'església, de nova planta, molt original, està el famós Sant Jordi, de l'escultor Rebull, que és una de les obres d'art més notables de tota la Costa Brava"⁽³³⁾.

El 1979, mossèn Esteve Jou i Parés, que havia estat rector de Calonge des de després de la Guerra fins el 1941, va dibuixar la capella per a un llibre que estava fent sobre edificis religiosos del Bisbat de Girona. A part del dibuix, mossèn Jou també feia una descripció de l'ermita: "Capella edificada en virtut d'una deixa testamentària, en l'anomenat Comtat de Sant Jordi. En la dècada dels anys cinquanta. Presenta una gran rotunda entre pins, porticada, rematada per un cercle, una mitja esfera i temple amb obertures. Portada rectangular. Es troba al peu de la carretera iniciat el terme de Calonge."⁽³⁴⁾

El llibre *L'Empordà de la Gran Geografia Comarcal de Catalunya* diu el 1981 que a la zona de Treumal de Calonge "hi ha un lloc batejat modernament amb el nom del Comtat de Sant Jordi" i parla de l'immoble religiós: "capella circular (obra de Guillem Cosp, del 1947) que estatja una magnífica escultura de sant Jordi de Joan Rebull"⁽³⁵⁾. I tres anys més tard surt publicat en un altre llibre: *Treumal: veïnat i zona turística formada per cases d'estiueig vora mar i masies a la part interior*. En forma part l'anomenat Comtat de Sant Jordi, amb un important hotel i una capella circular on es venera una bonica imatge de sant Jordi, de Joan Rebull"⁽³⁶⁾.

(32) Arxíu Parroquial de Calonge. Llibre de l'Obra.

(33) PLA, Josep, *Costa Brava*, Ed. Destino, Barcelona, 1973. 6ª edició, p 123.

(34) JOU i PARÉS, Esteve, *El fet religiós en les terres gironines*, Girona, 1983, p 66.

(35) *L'Empordà*, Gran Geografia Comarcal de Catalunya, Fundació Enciclopèdica Catalana, Barcelona, 1981, pp 463, 467 i 468.

(36) *El Baix Empordà*, col·lecció Les Comarques de Catalunya, editorial Blume, Barcelona, 1984, p 59.